

การพัฒนาไก่พื้นเมืองกับระบบการเกษตรแบบผสมผสาน

อภิชัย รัตนวราหะ*

1. บทนำ

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นการเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็กในระดับหมู่บ้านของเกษตรกรไทยมาเป็นเวลาช้านานหลายช่วงอาชุด ทุกรัชวารีอนมีการเลี้ยงไก่ตามล้านบ้านบ้านละ 5-50 ตัว โดยเฉลี่ย 10-20 ตัวต่อครัวเรือน ระบบการเลี้ยงเป็นแบบกิจกรรมเสริมของเกษตรกรที่มีอาชีพหลักคือการทำนาทำไร่ โดยทั่วไปชาวชนบทไทยจะเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ถ้าเหลือเก็บขายเป็นรายได้เสริมโดยเฉพาะในyan ที่ขาดแคลนเงิน ระบบการเลี้ยงจึงแตกต่างจากระบบการเลี้ยงไก่เพื่อการค้าเก็บจะโดยสิ้นเชิง เพราะทุกอย่างเป็นไปโดยการพึ่งธรรมชาติเป็นหลักตั้งแต่การผสมพันธุ์ การให้อาหารและการเลี้ยงดู เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในปัจจุบันนับได้ว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจของชาวบ้านที่ดี ได้วางเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีอนาคตประเทศไทยนั่ง เพราะเนื้อของไก่พื้นเมืองแห่น มีรสชาติดี และมีกลอเรสเตอรอลเฉลี่ยต่ำและขายได้ราคาสูงกว่าไก่กระทง (broiler) ประมาณ 20-30 เปลอร์เซ็นต์ (ในช่วงหน้าเทศกาล เช่น ตรุษจีน ขายได้สูงเกือบเท่าตัว) การเลี้ยงไก่พื้นเมืองจึงน่าที่จะเป็น "ทางเลือก" ทางหนึ่งของเกษตรกรไทยต่อไปในอนาคต

2. ปัญหาของเกษตรกรไทย : ความอยู่รอดและทางเลือกใหม่

ในความเป็นจริงที่ผ่านมารายการมีการพัฒนาชนบทท่าไฉ ประชาชนในชนบทกลับยุ่งยากมากขึ้นและนับวันนี้แต่จะสืบห่วงจากการขายพืชผลที่มีราคากดต่ำลงไปทุกที รายได้ของเกษตรกรนับวันนี้แต่เดิมเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาเศรษฐกิจอื่นๆ การเกษตรจะเปลี่ยนรูปเข้าสู่ระบบใหม่ รายจ่ายของเกษตรกรที่ต้องลงทุนและใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น และโอกาสที่จะเพิ่มผลผลิตต่อไร่ทำได้น้อยมาก การหาทางเลือกใหม่ ๆ ที่คิดว่าดีกว่าเดิมน่าจะเป็นทางออกของเกษตรกรต่อไป และแน่นอนเหลือเกินว่าทางเลือกนั้น คงจะไม่ส่งเสริมให้เกษตรกรลงทุนมาก ๆ เพราะถ้าลงทุนไปแล้วเกิดขาดผลผลิตไม่ได้จะเป็นการสร้างบาปให้กับชาวบ้าน เพราะเกษตรกรจะขาดทุน เกษตรกรส่วนใหญ่ของเรามีเงินออมมีน้อย การขาดทุนแต่ละครั้งหมายถึงการสิ้นเนื้อประดาตัว

* สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อ.คลองหลวง ช.ปทุมธานี 12121

โครงการที่ไม่ลงทุนอะไรเลยหรือถ้าลงทุนก็ต้องให้น้อยที่สุด นำที่จะเป็นโครงการที่เหมาะสมและไม่เป็นการสร้างภาระให้กับชาวบ้านดังโครงการเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็กในหมู่บ้าน เช่น การเลี้ยงไก่พื้นเมือง เพราะโครงการแบบนี้ไม่ใช่โครงการส่งเสริมให้ชาวบ้านลงทุนรอนเป็นพันเป็นหมื่นอย่างที่สืบต่อเป็นโครงการที่จะช่วยให้เกิดรายได้จากการขายน้ำอัดลมและมีไก่บริโภคกันตลอดไป

ทุกวันนี้เกษตรกรในชนบทเลี้ยงไก่แบบที่เรียกว่า "ไก่สวนครัว" ผลเกิดขึ้นเท่าใดเป็นผลให้ทั้งหมู่บ้านไม่มีดินทุน ไก่หากินเองจริงๆเดินโดยขึ้นมาเอง ที่ดายก็ตายไป เป็นการสูญเสียแต่ไม่เป็นการขาดทุนเพราจะมีได้ลงทุน จรัญ (2526) กล่าวไว้ว่า "การเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านไม่มีค่าเสียโอกาส แต่การไม่เลี้ยงสัตว์นั้นแหล่งเป็นการเสียโอกาส เพราะไม่ได้สิ่งที่ควรจะได้จากทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว"

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองจึงน่าจะเป็นทางเลือกใหม่ให้กับเกษตรกรไทยและเป็นการสร้างความอุ่นรอดให้กับอาชีพการเกษตรที่นับวันจะเข้าແยลลงไปทุกวัน ได้วิธีหนึ่ง

3. ไก่พื้นเมืองกับการเกษตรแบบสมพalan : กรณีตัวอย่างนายเพชร

อินทรีย์

นายเพชร อินทรีย์ เกษตรกรบ้านหนองได อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ เป็นตัวอย่างเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองที่นับได้ว่าเป็นตัวอย่างได้ดีอย่างหนึ่ง เป็นตัวชี้นำให้เห็นว่า การเลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็นระบบการเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อยในชนบทเป็นอย่างมาก เพราะ

- 1) ไก่พื้นเมืองเป็นแหล่งอาหาร โปรดีนที่มีราคาถูก หาได้ง่าย และสะดวกที่สุด
- 2) เป็นรายได้เสริมแบบกระแสรายวันของนายเพชรและครอบครัวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในยามที่มีความจำเป็น เช่น การเจ็บไข้ได้ปวย หรือค่าใช้จ่ายประจำวัน เป็นต้น
- 3) วิธีการเลี้ยงไม่ต้องใช้เทคโนโลยีที่สูงและมีราคาแพง ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องตลาด มีการทำให้ได้หมัด อัตราเสี่ยงน้อยมาก
- 4) ระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองสอดคล้องกับระบบการเกษตรแบบสมพalan ไม่ทำลายระบบนิเวศ ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

จากการที่ผู้เขียนได้ออกไปสำรวจและติดตามความเป็นไปของนายเพชร อินทรีย์มาเป็นเวลาหลายกว่า 10 ปี พบว่านายเพชร มีแต่ความก้าวหน้าในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความรอบรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงดูไก่ของนายเพชร ได้เพิ่มพูนขึ้นอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น การมีปริมาณไก่เพิ่มขึ้น มีรายได้ดีขึ้นและประสบการที่สำคัญที่สุดคือ นายเพชรเกิดความเชื่อมั่นในอาชีพของตัวเองมากขึ้น ปัจจุบันสามารถที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่ให้กับเกษตรกรและผู้สนใจได้เป็นอย่างดี เป็นที่รู้จักมักคุ้นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยทั่วไป ซึ่งผู้เขียนสามารถจะพูดได้ว่าวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงไก่กับนายเพชร อินทรีย์ นี้ ตรงกับหลักการส่งเสริมที่ว่า "help them to help themselves" ได้เป็นอย่างดีจากประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้รับในการฝึกตัวอย่างของนายเพชรครั้งนี้ ผู้เขียนขอเสนอแนวทางในการพัฒนาไก่พื้นเมืองในระดับหมู่บ้าน ไว้ดังนี้

1. การส่งเสริมความเชื่อมั่นในการสร้าง "เกษตรกรตัวอย่าง" ในหมู่บ้านให้หมู่บ้านนี้ให้เกิดขึ้นมาเสียก่อน ไม่ควรส่งเสริมแบบกระจัดกระจาด ชั่วครั้งชั่วคราว และขาดเป้าหมายที่แท้จริง เพราะเมื่อเราได้เกษตรกรตัวอย่าง เช่น นายเพชร อินทร์ ขึ้นมาแล้ว ความสำเร็จ (แม้จะอยู่ในระดับหนึ่ง) ที่นายเพชรได้รับ จะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นแล้วนำไปช่วยในการส่งเสริมให้กับเกษตรกรผู้อื่นต่อไป ซึ่งเป็นการช่วยในการส่งเสริมของทางราชการ ได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพ และประหยัดงบประมาณได้เป็นจำนวนมาก

2. สอดคล้องกับหลักการส่งเสริมที่ว่า "ช่วยเหลือให้เข้าช่วยตัวเอง" รวมทั้งเป็นการกระตุ้น "ภูมิปัญญาของชาวบ้าน" ให้เกิดขึ้น มิใช่จะรอการช่วยเหลือจากทางราชการอยู่ตลอดเวลาดังสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

4. บทสรุป

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็นการเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็กที่เกษตรกรไทยได้สร้างสมประสนการฟื้นฟูเป็นเวลาช้านาน เป็นระบบการเลี้ยงสัตว์ที่ผสมผสานกับการเพาะปลูกเช่น การปลูกข้าวและพืชไร้ชนิดอื่น ๆ ไก่พื้นเมืองสามารถใช้ประโยชน์ของข้าวเปลือกที่ตกหล่นหลังการเก็บเกี่ยวจะกลับคายมาเป็นอาหารให้กับไก่ รวมทั้งเศษอาหารจากครัวเรือน รากขยับและปลาข้าวจากโรงสีเล็กในหมู่บ้าน แมลงและหอนจากบริเวณละแวกบ้าน ฯลฯ สำหรับ ฯ เหล่านี้ได้กลายมาเป็น "อาหารโปรดในราคากลางๆ" รวมทั้ง "รายได้เสริมของครัวเรือน" ซึ่งเป็นวงจรที่เกิดจากคน-พืช-และไก่ ที่ผสมผสานกลมกลืนและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ได้เป็นอย่างดีในระบบการเกษตรแบบผสมผสาน ทำให้ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน ได้กลับมาใช้ได้อよด้วยมีประสิทธิภาพอีกรั้งหนึ่ง เพียงแต่นักวิชาการและรัฐจะมีนโยบายและแนวทางในการพัฒนาที่ตรงต่อเป้าหมายและความจริงจังหรือไม่เท่านั้น เพราะผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในขณะนี้ รอคอยแต่เพียงคำแนะนำที่ "ถูกต้อง" จากนักวิชาการและทางราชการเท่านั้น ส่วนการพัฒนาเป็นเรื่องที่ชาวบ้านหรือเกษตรกรจะเป็นผู้ดำเนินการเอง

พระไก่นี้เป็นของชาวบ้านเขาเอง ไม่ใช่เป็นของนักวิชาการและราชการแต่อย่างใด